

86. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справ. – К.: Наук. думка, 1987. – 746 с.
87. Права охорона культурної спадщини. – С. 257–258.
88. *Бадяк В.* Пам'ятки Львівщини... – С. 379–380; *Його ж.* Наше надбання або Як влада опікується культурною спадщиною // Львівська газета. – 2005. – 22 черв. – С. 7; Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області. Каталог-довід. (М. Зобків, Л. Перейма, Я. Огоновська). – Львів: Новий час, 2003. – 160 с.; іл.
89. *Гудченко З.* Скільки в нас історичних сіл? // Пам'ятки України. – 1995. – Ч. 1. – С. 70–71; 73; *Прибєга Л.* Збережімо історичні села // Там само. – С. 80–81.
90. Там само. – С. 71–72, 80–81.
91. Права охорона культурної спадщини. – С. 382–392.

Бадяк В.П. Теоретические и практические методы учета объектов культурного наследия

Предложено изложение теоретических и практических методов учета объектов культурного наследия Украины в исторической ретроспективе, указано на сложность, несовершенство в этой работе, обусловленное не столько объективными, сколько субъективными факторами, доминированием идеологических принципов в тоталитарный период.

Ключевые слова: теория, практика, учёт, культурное наследие, объект, памятник, реестр.

Vadyak V.P. Theoretic and practical methods of registration objects of cultural heritage

In the article practical and theoretic methods of registration objects of cultural heritage of Ukraine are exposed in the historical retrospective. It is stressed on the complication and incompleteness of this activity caused with subjective causes rather than objective and by domination ideological principles of totalitarian period.

Keywords: theory, practice, registration, cultural heritage, object, monument, register.

Подано до друку: 18.09.2013 р.

УДК: 902.001:[930.2:069.01]

Н.М. СИЛЕНОК

Проблеми збереження пам'яток історії та культури України

У роботі висвітлені сучасні процеси, які відбуваються у сфері збереження пам'яток внаслідок урбанізації, розвитку техніки і нових технологій будівництва, еволюції міської та сільської інфраструктури й відсутність налагодженої роботи первинних пам'ятоохоронних організацій.

Ключові слова: пам'ятки, культурна спадщина, громадські організації, пам'ятоохоронна справа.

Важлива роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу належить національній культурній спадщині та її невід'ємній складовій – пам'яткам історії та культури. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатовікових традицій актуалізує дослідження проблем історії культури, стимулює узагальнення та критичний аналіз попереднього спадку в цій важливій сфері.

Україна може пишатися своєю історико-культурною спадщиною. На державному обліку нині перебуває понад 130 тис. об'єктів історико-культурного значення. Вся ця величезна спадщина, закарбована в камені, бронзі тощо, розповідає про нашу історію, героїчне минуле, його трагічні сторінки, доносить до нас інформацію про різні норми і цінності суспільства, адже людство не змогло б розвиватися, не використовуючи досвіду попередніх поколінь. Україна займає помітне місце серед світових культурних центрів завдяки своєму геополітичному розташуванню та своїм природним багатствам. Наша держава з давнього часу неодноразово була об'єктом зазіхань різних завойовників – через своє розташування та наявність багатих природних ресурсів, які давали гарні можливості для розвитку. Під час загарбницьких навал не лише гинули люди, але й нищилися пам'ятки [1; 8, с. 223].

На сучасному етапі розвитку Україна стикається з безліччю проблем у справі захисту та збереження пам'яток, котрі виникають внаслідок урбанізації, розвитку техніки і нових технологій будівництва, еволюції міської і сільської інфраструктури. Пам'яткоохоронна справа в Україні – одне з нагальних питань, яке потребує докорінного переосмислення й удосконалення, адже під загрозу поставлена історична пам'ять нації. Очевидною є проблема розробки та вдосконалення існуючого законодавства. Потрібна розгалужена законодавча база з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, яка б поставила реальні бар'єри на шляху руйнування історико-культурної спадщини. В країнах Західної Європи вже протягом тривалого часу сформувалася система збереження пам'яток історії та культури, яка включає в себе як державні, так і громадські організації. Ця система має чимало позитивних рис, які доцільно використовувати різним інституціям української держави [2, с. 14–16].

Проблеми збереження, охорони і дослідження пам'яток України аналізуються у наукових працях В. Акуленка, В. Вечерського, В. Горбика, С. Заремби, Л. Прибєги, О. Титової, П. Толочка й інших. Ці дослідники дали об'єктивну оцінку багатьом процесам у цій сфері.

Ще одним нагальним для нашої держави питанням є зміна організаційної структури збереження пам'яток, адже зараз цим питанням займаються різні відомства. Задля вдосконалення цієї системи необхідно створити єдиний державний комітет охорони пам'яток з розвиненою структурою, включаючи науково-дослідні установи, це дасть можливість комплексно розглядати питання збереження пам'яток.

Свого часу важливу роль у збереженні пам'яток України відіграли громадські організації, перш за все Українське товариство охорони пам'яток історії та культури (УТОПК). В умовах радянської влади саме Товариство порушувало питання про збереження й охорону шедеврів історико-культурної спадщини.

Неодноразово порушувалося питання про необхідність створення Комітету з питань історико-культурної спадщини, вносилися на розгляд Ради Міністрів УРСР проекти законодавчих актів щодо охорони пам'яток. Саме завдяки зусиллям Товариства вдалося зберегти значну частину пам'яток сакральної архітектури, створити заповідники у Києві, Чернігові, Львові, а також сприяти відновленню історичних кварталів у низці міст [4, с. 34–36]. У зв'язку з цим у «Віснику» УТОПК за 1994 р. зазначалося, що «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури приділяє увагу підготовці багатотомного Зводу пам'яток історії та культури. Активісти товариства входять до складу редколегій, здійснюють обстеження пам'яток, пишуть статті до томів Зводу. Інститути гуманітарного профілю, робоча група Головної редколегії, які здійснюють науково-методичне і організаційне забезпечення, підготували і розіслали на місця нові «Методичні рекомендації по підготовці матеріалів Зводу», розробили зразки «Типових статей» з основних видів пам'яток. Ці матеріали, а також виїзди на місця науковців дають можливість підготувати томи Зводу з нових концептуальних позицій – розбудови незалежної України» [10, с. 8–9].

Принципово важливим фактором для збереження пам'яток історико-культурної спадщини є науково-виважений підхід, їх класифікація й інвентаризація. У грудні 2004 р. ухвалений Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини». У ньому вдосконалено деякі юридичні норми стосовно збереження та охорони нерухомих пам'яток в Україні, закладених уже згадуваним законом від 8 червня 2000 р. Зокрема, внесено зміни, що стосуються введення в юридичну термінологію таких понять, як «дослідження» та «пристосування» культурної спадщини, а також – розширено видову класифікацію об'єктів культурної спадщини [5, с. 9–16], оскільки після виходу закону фахівці помітили таку необхідність. На потребі активізації роботи зі збереження та популяризації національного культурного надбання, наголошує Указ Президента України «Про додаткові заходи з підготовки і випуску багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України» від 28 листопада 2007 р., що дасть змогу сформулювати розуміння пам'яток як неповторних зразків багатовікової культури нашої країни. Також у нагоді стане залучення досвіду європейських країн, які вже підготували реєстри пам'яток, постійно уточнюючи та доповнюючи їх новою інформацією, позитивним чинником – без сумніву – стане використання їх досвіду із залучення інвестицій, завдяки розробці пріоритетних цільових програм [6, с. 71–81].

В Україні не завжди продумано здійснюється роздержавлення і приватизація, що безумовно стосується й об'єктів історико-культурної спадщини. Це, в свою чергу, породжує низку питань: хто відповідає за об'єкти історичної спадщини, як їх правильно класифікувати та використовувати, як правиль-

но вчиняти дії щодо об'єктів, визначених як національні, регіональні, чи місцеві пам'ятки і які увійшли до Державного реєстру культурної спадщини України, або потенційно можуть бути включені до нього. У цьому випадку дуже важливим є звернення до зарубіжного досвіду, де спостерігається поступовий перехід об'єктів приватної власності, які віднесені до національної спадщини, під опіку держави, чи неурядових структур, котрі несуть повну відповідальність за збереження пам'ятки.

Культурне середовище є невід'ємною складовою частиною навколишнього простору. За умов раціонального його використання, особливо масивів історичної забудови, місць історичних подій, решток минулих цивілізацій може принести значну користь. Величезним поштовхом для захисту та відродження пам'яток історичної минувшини може стати сучасна світова індустрія туризму, яка переживає етап свого піднесення. Втомившись від метушні, скла й бетону, які оточують звідусіль, люди прагнуть знайти для себе тихий і спокійний куточок, наблизитись до простоти природи. Україна має у цьому плані дуже великі перспективи, оскільки займає вигідне геополітичне положення та володіє багатю історико-культурною спадщиною, залишеною нам предками та збереженою стараннями багатьох поколінь українців [2, с. 3–18].

Однією з актуальних проблем залишається також налагодження ефективної роботи пам'яткоохоронних організацій на місцях. Відсутність стабільного фінансування, розпорошеність спеціалістів, слабка підтримка з боку селищних, міських і обласних рад призвели до того, що за роки незалежності України значно скоротилася мережа осередків, що раніше на належному рівні дбали про збереження й охорону нерухомих пам'яток історії та культури. Нагальною потребою для пам'яткоохоронної справи є розробка довгострокової комплексної програми зі збереження пам'яток, із залученням фахівців, визначенням пріоритетних напрямків, джерел фінансування, використання зарубіжного досвіду. Впровадження комплексу цих заходів стане значним кроком у справі збереження історико-культурної спадщини та повернення Україні пам'яті про її славне минуле. Пильна увага влади, вітчизняних пам'яткознавців, допомога країн-сусідів і міжнародної спільноти послужать непоганим підґрунтям для налагодження ефективної системи збереження, охорони, відтворення, дослідження, використання і популяризації пам'яток культури України.

На жаль, на нинішньому етапі розвитку пам'яткоохоронної справи в Україні нагальною потребою все ще залишається розробка довгострокової комплексної програми зі збереження пам'яток – із залученням фахівців, визначенням пріоритетних напрямків, джерел фінансування, використання зарубіжного досвіду. Запровадження комплексу цих заходів стане значним кроком у справі збереження культурної спадщини й повернення Україні пам'яті про її славне минуле.

Пильна увага влади, вітчизняних пам'яткознавців, допомога країн-сусідів і міжнародної спільноти слугуватимуть гарним підґрунтям для налагодження ефективної системи збереження, охорони, відтворення, дослідження, використання та популяризації пам'яток культурної спадщини України.

Джерела та література

1. Акуленко В. «Пам'ятка», «пам'ятка історії та культури», «культурна спадщина», «культурна цінність» – у міжнародному праві та законодавстві України (термінологічний аспект) / Акуленко В. // Праці Центру пам'яткознавства. – Вип. 5. – К., 2003. – С. 3–18.
2. Горбик В.О. Багатотомний «Звід пам'яток історії та культури України» – наукова база складання Державного реєстру нерухомих об'єктів історико-культурної спадщини / В.О. Горбик // Пам'яткознавчі студії в Україні: Теорія і практика. – К., 2007. – С. 93–112.
3. Горбик В., Бурдоносова Т. Зарубіжний досвід збереження пам'яток історії та культури і його використання в Україні // Київська старовина. – К., 1996. – С. 134–146.
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Урядовий кур'єр. – 2000. – 12 липня. – С. 9–16.
5. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» // Пам'ятки України. – 2004. – № 4. – С. 71–81.
6. Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність / Заремба С. – К.: Логос, 1995. – 447 с.
7. Пам'ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Зошит I: Пам'ятки історії та культури України: Дослідження та збереження / Горбик В. О., Денисенко Г. Г., Катаргіна Т. І. та ін. – К., 2005.

Силенок Н.М. Проблемы сохранения памятников истории и культуры Украины

В работе освещены современные процессы, происходящие в сфере сохранения памятников вследствие урбанизации, развития техники и новых технологий строительства, эволюции городской и сельской инфраструктуры и отсутствие налаженной работы первичных памятникоохранительных организаций.

Ключевые слова: памятники, культурное наследие, общественные организации, памятникоохранительное дело.

Sylenok N.M. Preservation of Monuments of History and Culture of Ukraine

The paper highlights the contemporary processes that occur in conservation as a result of urbanization, technological development and new construction technologies, the evolution of urban and rural infrastructure and the lack of an established primary organizations of the cultural heritage protecting.

Keywords: sites of the cultural heritage, cultural heritage, community organizations, the cultural heritage protecting.

Подано до друку: 26.08.2013 р.